

נספח: דוד אבידן מגיש את דוד אבידן

דוד אבידן, שהחל את דרכו הספרותית כמשורר, אפשר לומר — כמשורר בעל כשרון, עומד בכל תוקף על כך, להמשיך בה כקוריוז. השנה יצא לאור הספר "דוד אבידן מגיש תיאטרון מופשט", בהוצאת עכשיו ירושלים. ספר זה כולל שני מחזות, קטע מתוך "מיסמך יהודי-גרמני", מסמך אשר, להבטחת המחבר, הוא עדיין בהכנה ויפורסם בבוא העת בצורתו השלמה, וכן כמה ציטוטים מתוך שירי אבידן, "לתועלת הקורא המעמיק" — כפי שהסופר מגדיר את כוונתו בציטוטים אלה.

שני המחזות, שהמחבר מגדיר אותם כ"מופשטים", הם, לאמיתו של דבר, מולבשים בהחלט, אם גם במחלצות אבידניות. כלומר: אין כאן תיאטרון אבסטרקטי-אבסורדי, אלא רצף אין-סופי (או כמעט אין-סופי) של פעולות-לשון. ולא עוד, אלא שאבידן משתמש, ללא רתיעה, בסממני במה ישנים ונודעים, אפשר אפילו לומר, במקרים מספר: מיושנים. כך המחזה הראשון נגמר בפיתרון מלאכותי של "דיאוס אכס מכינה"; העובדה, שקולו של דוד אבידן עצמו הוא זה הבוקע ממרומים ומתערב במהלך העלילה, היא אמנם מפתיעה, אך אינה מעדכנת את התכסיס הבימתי הישן-נושן. שני המחזות כאחד תורמים הרבה להכרותנו עם המחבר, המזכיר לנו מידי פעם את נוכחותו הכל-יכולה דרך האנשים הנעים על קרשי הבמה, המאכלסים את דפי הספר. במחזה הראשון "מתר אתה מת, אדוני", מצטטות שתי דמויות משהו מתוך "משהו בשביל מישהו", כשהן מוסיפות, על דרך הניתוח הספרותי, הערה: "שורה נפלאה, הייתי אומר". למעשה, לא סומך דוד אבידן ביותר על פרסומו בין שורות הקהל הצפוף העתידי לבוא ולחזות במחזה, על כן הוא מפרש את דבריו היטב: וכך אומר החייל, אחד מדמויות המחזה:

חייל: ובכן, אצטט באוזניך קטע האהוב עליי במיוחד, מתוך שיר של

דוד אבידן (הפיזור של דוד אבידן, ג. א.), הכלול בספרו "משהו בשביל משהו". "קיץ 1962" — האם כותרת זו אומרת לך משהו? הקורבן: כן. דומני, שיש לשיר זה גם כותרת-משנה. חייל: נכון מאוד: "טיוטה לתסריט צונן". הקורבן: צונן מדי.

חייל: ובכן, הקשב, אדוני הקורבן: "הרוצה המסוגנן משחיו תער פוטוגני על עניבת קרבנו...". — — — שורה נפלאה, הייתי אומר. והציטוט הנפלא משפיע על החייל לא רק בדרך ספרותית: הוא תופש בעניבתו של הקורבן ומתחיל להשחיו עליה את התער שלו. השירה, אם כן, הייתי אומרת, נכנסת כבר לשלב ביצועיסיטי טהור. אלא שאחר ככלות הכל, אין אבידן צמא דם, ואולי הוא רואה פירוש אקטיבי זה לשירתו כמרחיק לכת מעט. על כן "קורה לפתע משהו בלתי צפוי: קולו המתוקלט של המחבר בוקע מתוך הטראגדיסטור שעל השולחן הסמוך". ההכרזה שבפי המחבר הכל-יכול, הבלתי-נראה אך המאוד-מתערב, היא מפתיעה עוד יותר: לאחר השאלה הרטורית "חייל, חייל, אייכה?", הוא ממשיך בנוסחה העתיקה: "אל תשלה ירך אל הקורבן הזה!" ההוצאה להורג, אם כן, אינה מתקיימת, בהתאם לרצונו המפורש של האל, כלומר, המחבר. כתוצאה ישירה, מסתיים המחזה כעבור מספר עמודים.

עובדת התערבותו של המחבר, למרות שהיא מפתיעה, אינה בלתי-מוסברת. "הקורבן", אדם צעיר שנועד להישחט בתער, כדי להפוך את חיי הסובבים אותו למשעממים פחות בדרגה אחת, — זוכה לסימפאטיה המלאה של המחבר. אפשר לומר, כי יחד עם נוכחותו העליונה של המחבר בקולות טראגדיסטוריים ובהזכרות השחקנים, הרי הוא גם מתהלך על הבמה בדמותו ובצלמו של "הקורבן". הקורבן הוא מוכשר, מבריק, בעל רפליקות מהירות, ומגלה אומץ לב בשעה שסכנה נשקפת לו. ביישנותו וחולשתו הקלה בתחילת המחזה משתנות בהדרגה, עד שהוא הופך לדמות החזקה ביותר, ויתרון לו על כל הסובבים אותו. השאר כולם מבחינים בכך. הם מפזרים לו שבחים ומחמיאים לו מחמאות; יש כאן סתירה בין הניסיון לציניזם, מצד אחד, והגישה הנאיבית של הכרה שלמה של הכל בעליונותו של האחד, ללא הסתייגויות. בלשון אחרת, הציניזם של דוד אבידן מתייחס רק אל מה שמחוצה לו.

המחזה השני, "קארמבול", בנוי על נוסחה מסויימת, שיש לה תקדימים רבים. הנוסחה היא — בניין יצירה ספרותית על יסודות משחק. הספר המפורסם ביותר, שנכתב בדרך זו, הוא "עליסה בארץ הפלאות", והמשכו, "עליסה בארץ המראה". היסודות כאן הם משחק הקלפים ומשחק השחמט; בחירה מוצלחת, משום ששני אלה הם משחקים ידועים לכל. "קארמבול" מתבסס על משחק הביליארד. שולחן הביליארד הירוק והכדורים אשר עליו משמשים רקע וסמל כאחד. בניגוד למשחק הקלפים והשחמט, שיש בהם צורות וצירופים עשירים,

הנותנים אפשרויות רבות להפעלת הדימיון, הרי במשחק הביליארד שולטת צורה אחת — הכדור. והסיטואציה היסודית, הפעלת שני כדורים על ידי כדור שלישי, מסתברת לנו מייד עם השורות הראשונות. קול נקישות כדורי הביליארד המלווה את מצבם (הנפשי) המשתנה של שלושת המשתתפים, הופך במהרה לחד-גוני. אבידן בחר בדימוי זה, בין השאר, בגלל צורת הכדור; כדי להוסיף עומק למתרחש, הוא מדבר על כדור ביליארד גדול מאוד — הלא הוא כדור הארץ. במשך הזמן מתברר לנו, כי מדובר כאן (לא בבהירות יתרה) על חורבן העולם; הרי כדור הארץ משתלב, על כן, בצורה העגולה השלטת.

ב"קאראמבול" מופיעה, בין השאר, אינטרפרטציה של אגדת כיפה אדומה: "מעשית כיפה אדומה היא, בעצם, סיפור למבוגרים — תיאור מדויק של פיתוי קטינה". המחבר מבהיר, כי לדעתו זו גירסה חדישה. טעות בידו. כך, למשל, כתב הסופר הפלמי, לואיס פאול בון, יליד שנת 1912, "מעשיות זוועה עבור ילדים מקולקלים". בין אלה נמצאת גם אגדת כיפה אדומה. האגדה מתחילה כך:

בבוקר אחד אמרה האמא של כיפה אדומה: סבתא כה בודדת וכה חולה. הביאי לה שתי סופגניות ישנות, ואת בקבוק הברירה שאבא לא רצה לשנות. אבל אל תעמדי עוד פעם להסתכל בתמונת החבר שלך בלי סוף באגם שביער.

זו ההתחלה, ואילו ההמשך עלול להעלות סומק בפני הסופרים שלנו, ואף הצעירים שבהם.

מה לעשות, קשה מאוד לחדש חידושים בעולמנו זה, הבלה מרוב יושן. במחזה הביליארד מבקש אבידן להיות אלגנטי. לשם כך הוא נותן לדמויותיו לשוחח ביניהן בסגנון מתחכם, כגון:

הוא: רגע, רגע, האם אינך במקרה אשתו-לשעבר של השאח המונגולי?
 היא: במקרה לא.
 הוא: כל ההפסד הוא של המונגולים, גבירתי. כול ההפסד הוא של המונגולים.

להגברת קסמו של הגבר מדובר גם על היאכטה שיש לו או שאין לו; המלצר מציע תפריט של "צדפות טאטאריות ביין ארמני, עם או בלי מיונית... אומצת איל הצפון, עם אספרגוס וחמאה טיבטית... צלופח נהרות מטוגן בשמן אוזבקיסטי... צבי ים אסקימוסיים ברוטב אילתיות...". וכך הלאה. רושם החברה והגבוהה, לאחר רשימה מרשימה כל כך, הוא באמת מושלם.

הסופר עבד הרבה על ספרו. לפי עדותו, הדפיס את כולו במכונת כתיבה. האותיות הן אותיות כתב ולא אותיות דפוס, עובדה המקשה על הקריאה. כאמור, נכללים בספר תכנים שונים. שני המחזות זכו בהקדמה על מהות

על שלושה משוררים ישראלים

התיאטרון המופשט, ובתוספות של כמה משירי אבידן, שכבר פורסמו במקומות אחרים. יש גם גירסה קולנועית ל"קאראמבול", רשימה מלאה של כל כתבי אבידן, "פרק נבחר מתוך מיסמך יהודי גרמני" ו"רצף אירועים להצגת באלט בשלוש מערכות" על אותו נושא, כלומר, על יחסי הגומלין שבין היהדות לגרמניות. אלה כבר אינם שייכים לתחום הספרות, אלא, כפי שכבר אמרנו, לעולם הקוריוזים.